

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

Кафедра беларускага мовазнаўства

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ МОВА І НАЦЫЯНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА: АСПЕКТЫ ЎЗАЕМАДЗЕЯННЯ

*(да 95-годдзя з дня нараджэння
прафесара Ф.М. Янкоўскага)*

ЗБОРНІК НАВУКОВЫХ АРТЫКУЛАЎ

Мінск 2013

УДК 811.161.3+008(476)
ББК 81.2(4Бел)+71(4Бел)
Н352

Друкуецца па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета БДПУ

Рэдкалегія:

кандыдаты філалагічных навук, дацэнты *Г.Ф. Андарала*,
Д.В. Дзятко (адк. рэд.), *Н.П. Лобань*, *С.С. Мароз*, *П.А. Міхайлаў*,
Н.М. Няшковіч, *Н.А. Радзіваноўская*, *М.С. Ржавуцкая*,
Т.Я. Старасценка, *В.В. Урбан*, *С.І. Фацеева*;
доктар філалагічных навук, прафесар *В.Д. Старьчонак*;
доктар філалагічных навук, прафесар *Т.Р. Трафімовіч*

Рэцэнзенты:

доктар філалагічных навук, прафесар *М.Р. Прыгодзіч*;
кандыдат філалагічных навук *С.У. Шахоўская*

Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння
Н352 (да 95-годдзя з дня нараджэння прафесара *Ф.М. Янкоўскага*): зб. навук.
арт. / Бел. дзярж. пед. ун-т імя *Максіма Танка*; рэдкал.: *Г.Ф. Андарала*,
Д.В. Дзятко (адк. рэд.), *Н.П. Лобань* і інш. – Мінск: БДПУ, 2013. – 396 с.
ISBN 978-985-541-152-0.

У зборніку змешчаны матэрыялы III Міжнароднай навуковай канферэнцыі
«Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння (19 лістап.
2013 г.), прысвечанай 95-годдзю вядомага беларускага лінгвіста і пісьменніка
Ф.М. Янкоўскага. Вывучаюцца праблемы нацыянальнай мовы ў сінхраніі і дыяхраніі,
лексікалогіі, лексікаграфіі, тапанімікі, фразеалогіі, парэміялогіі і граматыкі. Надаецца
ўвага пытанням перакладу, культуры маўлення і лінгвадыдактыкі.

Адрасуецца навуковым работнікам, выкладчыкам, аспірантам, студэнтам і ўсім,
хто цікавіцца праблемамі беларускай лінгвістыкі.

УДК 811.161.3+008(476)
ББК 81.2(4Бел)+71(4Бел)

ISBN 978-985-541-152-0

© БДПУ, 2013

3. Караулов, Ю.Н. Русский ассоциативный словарь как новый лингвистический источник и инструмент анализа языковой способности / Ю.Н. Караулов // Русский ассоциативный словарь: в 2 ч. / Ю.Н. Караулов [и др.]. – М., 2002. – Т. 1. – С. 750–782.
4. Русский ассоциативный словарь: в 2 ч. / Ю.Н. Караулов [и др.]. – М.: АСТ, 2002. – Т. 1. – 784 с.
5. Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс]. – 2000 – 2013. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru>. – Дата доступа: 28.07.2013.
6. Турчин, В.Ф. Феномен науки / В.Ф. Турчин // Библиотека учебной и научной литературы [Электронный ресурс]. – 2006. – Режим доступа: http://sbiblio.com/biblio/archive/turchin_fenomen. – Дата доступа: 2.08.2013.
7. Цітова, А.І. Асацыятыўны слоўнік беларускай мовы / А.І. Цітова. – Мінск: БДУ, 1981. – 144 с.
8. Academic Dictionaries and Encyclopedias [Electronic resource]. – 2000 – 2013. – Mode of access: <http://en.academic.ru>. – Date of access: 28.07.2013.
9. Kiss, G. The Associative Thesaurus of English / G. Kiss, C. Armstrong, R. Milroy. – Edinburgh: Univ. of Edinburgh, 1972. – 1539 p.

Ігнат'єва С.Є. (Дніпропетровськ, Україна)

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВУ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ У ЩОДЕННИКОВОМУ ДИСКУРСІ

Для українського мовознавства нині актуальною є проблема, пов'язана з дослідженням мови в аспекті співвіднесення її з ментальними уявленнями і культурою народу. Аналіз вивчення мови українського щоденникового дискурсу (УЩД) з погляду відображення у ньому національного характеру може запропонувати дещо плідне в осмисленні етнічного менталітету, етнічної самобутності, що є об'єктивним, культурно-світоглядним феноменом, який складається історично і який відображає все істотне в національному світосприйнятті й самосвідомості.

Такий підхід вивчення мови уможливорює по-новому усвідомити змістово-концептуальне ядро ЩД, глибше проникнути в авторську манеру викладу матеріалу, зрозуміти його почуття. Звернення до слова як синтезатора культурних, етнічних ознак народу збагачує читачке сприйняття. У щоденниковому дискурсі саме через слово розкривається світоглядна авторська позиція. З одного боку, особистість репрезентує етнічний колектив, з іншого – сама характеризується засобами рідного слова. Мова є важливим засобом і знаряддям етнічної культури. Протягом століть і тисячоліть ментальні уявлення народу шліфуються, перетворюються у колективний досвід, і відкладаються лише в тому, що також є безперервним і довговічним, як і етнічне існування, етнічна історія, – в мові. Мові належить виняткова роль через пізнання того, що ми розуміємо, коли говоримо про етнічний менталітет, про культурно-історичну, культурно-психологічну самобутність народу. У мові формується концептуальний образ світу, а «людина є носієм певної національної ментальності» [5, с. 113]. Етнолінгвістичний напрям наукових студій передбачає вивчення «співвідношення й зв'язку мови й духовної культури, мови й народної ментальності мови й народної творчості, їхньої взаємозалежності та кореспонденції» [6, с. 27].

Ментальність як явище розумового порядку зовсім не тотожна суспільній свідомості. У ЩД вона становить особливу категорію, яка визначає сучасний контекст онтології людини в культурі, її світосприйняття, світобачення крізь призму власного етносу (нації, народності). Ментальність належить до найбільш ґрунтовних основотворчих та фундаментальних культурних традицій. У щоденниковому дискурсі акцентується увага на тісних зв'язках ментальності з поняттям національної мови та її складників: психічних характеристиках, волі, розуму. Тут віддзеркалюється образна картину світу через призму світовідчуття, світосприймання, у системі моральних вимог, норм, цінностей автора, а також у його домінуючих життєвих настроях і виявляється через його мову: «для нас, українців, – це не тільки засіб спілкування. За сучасних обставин вона щось значно більше!» [2, с. 580]; мова це і «пам'ять, і честь, і гідність» [2, с. 580], для народу нашого «це саме життя» [2, с. 580]. Отже, «Бути чи не бути? Вирішується через життєвість мови, через самосвідомість її носіїв. І хоч як прикро буває, я все ж вірю в силу нашої мови, в її майбутнє» [2, с. 580]. Щоденниковий дискурс Олеса Гончара визначає мову «основним генофондом нашої культури» [3, с. 112]. Він свято вірить у те, що в майбутньому нашого народу «все залежатиме від того, чи зуміємо зберегти її в усьому історичному багатстві» [3, с. 112]. Для нього мова – це «духовний код нації» [3, с. 190], «живий організм, який може бути здоровим чи, навпаки, хворим або навіть мертвим, хоча нація ще продовжує існувати» [2, с. 27]; також мова «для літератури того чи іншого народу... – це повітря: зникне повітря – і література задихнеться» [2, с. 442]; мова – «це як судьба: починається десь там із колхідської коліски, а потім бачиш її на куполі рейхстагу, в образі Кантарії з прапором у руках! Бо вона – і найвища вірність» [2, с. 339], і «джерело творчої духовності; це той запас генетичної сили й краси, що його народ передає тобі, своєму синові, щоб ти був, щоб не став німим, безголосим» [2, с. 437]. Прикметно, що у ЩД з більшою силою стверджується, що «Віра й мистецтво вимагають від людини всіх сил душі; той, хто служить небесному, має пожертвувати багатьма речами земним» [3, с. 27], бо українці – люди з глибокою вірою.

В українському ЩД автор привносить індивідуальні, домінантні емоційно-чуттєві риси, які виявляються у тонкому ліризмі переживань, що представляються через любов до рідного краю: *Яка ж вона таки прекрасна, наша Україна! Нема, нема на світі другої такої...* [2, с. 150]; *А Київ буяє своєю самобутньою красою... Тепер я ще більше, ще глибше відчуваю його цінність для мене як українця. Дорогий він мені кожною своєю дрібничкою, ходжу по ньому як зачудований, люблю його так, як, здається, досі ніколи ще не любив...* [4, с. 177–178]. Це зумовлено глибоко органічними чинниками національної психології мовця.

Українська душа при такому внутрішньому багатстві не завжди адекватно реагувала на виклики історії. ЩД віддзеркалює вільнолюбство українців: *Свобода самою природою своєю безмежна; вона протилежність всякому утискові і обмеженню. Вона також не статична. Може зростати і ростиме, досягаючи апогею при утвердженні по всій земній кулі нового, гуманістичного...* [1, с. 137]. Для них характерною і «в поглядах, судженнях – вільність, незалежність...» [1, с. 162], оскільки «ніхто не повинен досягнути